

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Камінська Н. В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування та Україна : монографія / Н. В. Камінська. – Київ : КНТ, 2014. – 414 с.
2. Камінська Н. В. Європейське муніципальне право: pro et contra / Н. В. Камінська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – Вип. 3 – С. 61–68.
3. Керимов Д. А. Общая теория государства и права: Предмет. Структура. Функции / Д. А. Керимов. – М. : Юрид. лит., 1977. – 133 с.

Шевчук Роман Миколайович, доцент
кафедри філософії права та юридичної
логіки Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

МЕТАФІЗИЧНІ СКЛАДОВІ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

На сучасному етапі розвитку вітчизняного правознавства слід визнати: нині одна з традиційно перших філософських методологій – діалектика – частково досліджена науковим правознавчим співтовариством, а про метафізику є лише згадки у правознавчій літературі, однак переважно радянського періоду й у негативному сенсі. Тому виникає потреба окреслити значення метафізики для наукового пізнання правової реальності.

Слід з'ясувати, чи має метафізика якийсь гносеологічно-методологічний потенціал, чи це просто довільне фантазування про якусь «надфізичну», «надемпіричну» реальність, яке не має жодного стосунку до об'єктивної реальності, фізичної та емпіричної.

Поняття «емпіричний» трактують як інформацію, отримано через органи чуття, так звані чуттєві дані, дані спостереження. Усі теорії (оскільки їх не можна звести до цих «даних») і безліч наукових понять (зокрема, такі поняття фізики, як атоми, електрони, фотони тощо) є «надемпіричними» – вони позначають те, що «стоїть за» тими емпіричними феноменами, які справді можливо спостерігати. У ширшому трактуванні поняття «емпіричний» означає «такий, що може бути експериментально

перевіреним», тому ці теорії та поняття не є «надемпіричними». Звісно ж, вони не є «надфізичними» [1, с. 61].

Водночас фундаментальне значення для людського мислення, зокрема наукового, мають найзагальніші поняття – категорії, які, цілком імовірно, не є узагальненням емпіричного, чуттєвого досвіду, оскільки будь-яка інтерпретація досвіду вже передбачає ці поняття. Категорії характеризують фундаментальні структури мислення, у які інтегрується людський досвід. Із цього приводу Г. Гегель доцільно зауважував, що використання таких «метафізичних» понять є, всупереч антиметафізичним настроям емпірицистів, необхідною передумовою емпіричної науки: «Фундаментальна помилка наукового емпірицизму завжди полягає в тому, що він використовує метафізичні категорії матерії, сили, однини, множини, загального, нескінченного тощо, і далі робить висновки відповідно до цих категорій... але не визнає, що містить у собі свою власну метафізику та слідує їй, неусвідомлено використовує ці категорії в цілком некритичний спосіб» [2, с. 52].

На цій підставі доходимо висновку, що без використання метафізичних елементів неможливо систематизувати сучасне наукове знання, адже вони утворюють «категоріальний каркас», який структурує емпіричні факти, теоретичні положення в наукову картину світу, зокрема – наукову картину правової реальності.

З іншого боку, необхідно визначити, чи не є метафізика суто спекулятивним, відірваним від досвіду, філософствуванням.

Для спекулятивної філософії характерним було намагання створити всезагальну науку про дійсність, не звертаючись до свідчень чуттєвого досвіду, виключно логічними, дедуктивними засобами з понять та ідей розуму. На відміну від неї, емпірична філософія розглядала як джерело пізнання чуттєвий досвід. Особливо виразно ця тенденція виявила себе в класичному марксізмі та позитивізмі. Однак один з найвидатніших представників неопозитивізму К. Поппер, переосмисливши позитивістську ідею метафізичних тверджень як тверджень, позбавлених сенсу, здійснив спробу відновити пошук позитивної (тобто неметафізичної) філософії. Для цього він запропонував

критерій демаркації між емпіричною наукою та метафізикою, який є схожим на позитивістський критерій осмисленості.

Осмисленість і корисність метафізичних теорій К. Поппер не заперечує. Навпаки, він зауважує, що в метафізиці «з історичного погляду можна вгледіти джерело, що породило теорії емпіричних наук» [3, с. 238–239]. Він продовжує: «І наші припущення направляються ненауковою, метафізичною (хоч вона й може бути біологічно пояснена) вірою в існування законів та закономірностей, які ми можемо знайти, відкрити...» [3, с. 226]. Тобто ще одним, але не останнім, елементом метафізики в будь-якій галузі науки є «метафізична віра» в наукові принципи, як-от принцип гносеологічного оптимізму, який стверджує принципову пізнаваність світу, принципи цілісності світу та причиново-наслідкової взаємопов'язаності подій у ньому тощо. У правознавстві й інших суспільних науках діє засадничий принцип віри в можливість досягнення правових і моральних ідеалів, таких як справедливість, формальна рівність, законність тощо.

Застосування метафізичного методу пізнання дає результати, які можна трактувати як філософські передбачення, які через певний час (можливо, через століття або навіть тисячоліття) може бути розвинуто, конкретизовано і використано певною галуззю науки. Так, деякі метафізичні ідеї давнини були сприятливими для прогресу науки, стали прототипами сучасних наукових теорій, до яких належать атомізм, давня корпускулярна теорія світла, геліоцентричність сонячної системи, а також ідея природного права, яку не лише конкретизовано й розвинуто в сучасному правознавстві, а й покладено в основу Загальної декларації прав людини.

Узагальнюючи викладене вище, слід констатувати, що використання метафізичної методології є невід'ємною складовою наукового пізнання світу, і будь-яка галузь науки, зокрема правознавство, спирається на філософський фундамент, який складається з основоположних принципів, категорій, ідеалів, елементів «наукової віри», що за своєю сутністю є метафізичними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сепетий Д. П. Діалектика versus метафізика: переоцінка дилеми / Д. П. Сепетий // Філософська думка. – 2006. – № 4. – С. 56–75.

2. Acton H. The Illusion of the Epoch: Marxism-Leninism as a Philosophical Creed / H. Acton. – Ann Arbor : Edward Brothers, Inc., 1992. – 282 p.

3. Поппер К. Логика наукового дослідження / К. Поппер ; пер. с англ. ; под общ. ред. В. Н. Садовського. – М. : Республика, 2004. – 447 с.

Шумейко Оксана Володимирівна,
аспірант кафедри філософії права та
юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ

АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ

Державна політика щодо інституту сім'ї є складовою соціальної політики України, становить цілісну систему завдань, принципів і соціальних заходів, що спрямовані на покращення умов та підвищення якості життя, зокрема якості сімейного життя. Ось чому актуальною є потреба закріплення на законодавчому рівні нових підходів у галузі сімейного права, що ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, гендерній рівності, пріоритетах інтересів дитини та її батьків, захисту сім'ї, материнства, батьківства й дитинства.

Реаліями сьогодення є зміни життєвого вибору людини. Відхилення, неприйняття меж «стандартного життя», потреба в еволюції суспільних відносин, які мають відобразитися в пов'язаних із ними законодавчих нормах, – усі ці світоглядні зміни ніяк не позначилися на вітчизняному законодавстві.

Прагнучи до високих стандартів, ми забуваємо про недостатність зовнішніх змін. Так, сім'я і держава нерозривно пов'язані між собою. Що більш захищеною буде сім'я, то сильнішою буде держава. Тому еволюціонування сімейних відносин має відобразитися в законодавчих актах. Адже останні тенденції виявів уваги державної влади до проблем сім'ї, на жаль, не оптимістичні.

Видатний мислитель Дж. Локк вважав: «Природна свобода людини полягає в тому, що вона є вільною від будь-якої вищої за неї влади на землі та не підкоряється волі чи